

KRISTINA MIHALIĆ
E-mail: kmihalic1@gmail.com

HRVOJE GRAČANIN
FILOZOFSKI FAKULTET SVEUČILIŠTA U ZAGREBU
E-mail: hgracani@ffzg.hr

Pregledni rad
791.224(368)“100/140“

Vikinzi – divljaci ili junaci? Povijesnost kinematografskih prikaza na primjeru dramske serije *Vikinzi* (2013.)*

U radu se nudi analiza povijesnosti kinematografskih prikaza skandinavskog društva i Vikinga u tzv. vikinškom dobu na primjeru prve sezone popularne dramske serije *Vikinzi* (*Vikings*, 2013.). Istraživanje se u okviru koncepta medievalizma bavi dvama pitanjima, povijesnom ispravnošću i povijesnom autentičnošću, i to u kontekstu ambivalentnog stereotipnog prikaza Vikinga kao divljaka ili kao junaka, pri čemu se ta dva prikaza nužno ne isključuju. Nastoji se utvrditi može li se i u kojoj mjeri filmska reprezentacija povijesti smatrati povijesnom uz pretpostavku ostvarivanja određenih umjetničkih sloboda u prikazu povijesnih likova i/ili događaja. Na umu se ima i pitanje podesnosti korištenja filmskih uprizorenja u nastavi povijesti kao sredstva za vizualizaciju povijesnih sadržaja.

Ključne riječi: povijesni film, filmski medievalizmi, Vikinzi, vikinško doba, povijesna ispravnost, povijesna autentičnost.

1. Uvod

Bavljenje prikazom povijesti u filmskoj umjetnosti pripada u razmjerno mlado, ali već podosta razvijeno istraživačko područje. Znatan interes s tim u vezi usmjeren je upravo na prikaz srednjega vijeka na filmu, jedan od svakako popularnijih i pro-pulzivnijih predmeta proučavanja pripadan pod koncept medievalizma, krov-noga pojma koji obuhvaća svekoliku recepciju srednjovjekovlja u kasnijim razdobljima.¹

* Članak se zasniva na diplomskom radu koji je studentica Kristina Mihalić izradila pod mentorstvom dr. sc. Hrvoja Gračanina i obranila 4. srpnja 2016. na Odsjeku za povijest Filozofskog fakulteta Sveučilišta u Zagrebu.

1 Sažeto i pregledno o konceptu medievalizma: Elizabeth Emery, Richard Utz, “Making Medievalism: A Critical Overview”, u *Medievalism: Key Critical Terms*, ur. Elizabeth Emery, Richard Utz (Cambridge: D. S. Brewer, 2017.), 1. – 8.; Louise D’Arcens, “Introduction: medievalism: scope and complexity”, u *The Cambridge Companion to Medievalism*, ur. Louise D’Arcens (Cambridge: Cambridge University Press, 2016.), 1. – 13. Od relevantnosti za članak je i pitanje autentičnosti kao jednom od konceptovih

U posljednjih dvadesetak godina izišao je velik broj monografija i zbornika radova koji se bave srednjovjekovljem na filmu, odnosno na televiziji, pa čak i pojedinim filmskim i televizijskim ostvarenjima, ne računajući pritom članke.² Među zaista raznovrsnim temama koje su privukle pozornost svakako su i Vikinzi, osobito nakon globalno popularne dramske serije *Vikinzi* (*Vikings*, 2013.), koju je zamislio engleski scenarist i producent Michael Hirst za kanadsku televizijsku mrežu *History Channel*, a čije je prikazivanje počelo početkom 2013. i koja je doživjela šest sezona i nastavak *Vikinzi – Valhala* (2022.), čiji je tvorca američki scenarist, redatelj i producent Jeb Stuart za globalni servis za internetski audiovizualni prijenos *Netflix*.³ Upravo je prva sezona dramske serije *Vikinzi* predmet ovoga članka.⁴ Ta je serija u novije vrijeme

-
- ključnih pojmova, o čemu usp.: Pam Clements, "Authenticity", u *Medievalism: Key Critical Terms*, ur. Elizabeth Emery, Richard Utz (Cambridge: D. S. Brewer, 2017.), 19. – 26. Vrlo vrijedna je i monografska studija koja nudi povijest proučavanja medievalizama na primjerima iz Velike Britanije, Australije, Francuske, Njemačke i SAD-a te kritičku analizu s tim povezanih praksi: David Matthews, *Medievalism: A Critical History* (Woodbridge-Rochester: D. S. Brewer, 2015.), posebno 6. – 10., 165. – 181. za problemski uvid u to što je medievalizam i kako je tekao njegov razvoj kao predmeta istraživanja, osobito u odnosu s medievistikom kao disciplinom.
- 2 Već taksativno nabranje dijela tih monografija, odnosno zbornika radova s tri govorna područja na kojima je istraživanje filmskog medievalizma najrazvijenije pokazuje koliko je to istraživačko područje bogato: *Le Moyen Âge vu par le cinéma européen*, ur. Xavier Kawa-Topor (Conques-en-Rouergue: Centre européen d'Art et de Civilisation Médiévale, 2001.); Amy de La Bretèque, *L'imaginaire Médiéval Dans Le Cinéma Occidental* (Paris: Champion, 2004.); *Mittelalter im Film*, ur. Christian Kiening, Heinrich Adolf (Berlin-New York: Walter de Gruyter, 2006.); Richard Burt, *Medieval and Early Modern Film and Media* (Palgrave MacMillan, 2008.); Nickolas Haydock, *Movie Medievalism: The Imaginary Middle Ages* (Jefferson: McFarland 2008.); *Medieval Film*, ur. Anke Bernau, Bettina Bildhauer (Manchester: Manchester UP, 2009.); Laurie Finke, Martin B. Shichtman, *Cinematic Illuminations: The Middle Ages on Film* (Baltimore: The Johns Hopkins UP, 2009.); Bettina Bildhauer, *Filming the Middle Ages* (London: Reaktion Books, 2011.); Andrew Elliott, *Remaking the Middle Ages: The Methods of Cinema and History in Portraying the Medieval World* (Jefferson: McFarland, 2011.); François Amy de la Bretèque, *Le Moyen Âge au cinéma. Panorama historique et artistique* (Pariz: Armand Colin, 2015.); Justine Breton, *Un Moyen Âge en clair-obscur: le médiévalisme dans les séries télévisées* (Tours: Presses universitaires François-Rabelais, 2022.). Korisnu tematsku filmografiju nudi Kevin J. Harty, *The Reel Middle Ages: American, Western and Eastern European, Middle Eastern and Asian Films About Medieval Europe* (Jefferson: McFarland, 1999., ²2006.). U kontekstu rodni studija izdvaja se zbornik radova *Medieval Women on Film: Essays on Gender, Cinema and History*, ur. Kevin J. Harty (Jefferson: McFarland, 2020.). Opsežna bibliografija u vezi sa srednjim vijekom na filmu, koja se neprestano ažurira, dostupna je na internetskoj stranici *Medievalism on Screen: An Annotated Bibliography* Scotta Manninga, URL: <https://scottmanning.com/content/medievalism-on-screen-an-annotated-bibliography/> (posjet 28. 9. 2023.).
 - 3 Za tehničke podatke o spomenutim serijama: *Internet Movie Database (IMDb)*, *Vikings*, TV Series 2013-2020, URL: https://www.imdb.com/title/tt2306299/?ref_=nv_sr_srsq_0_tt_8_nm_0_q_vikings; *Internet Movie Database (IMDb)*, *Vikings: Valhalla*, TV Series, 2022, URL: <https://www.imdb.com/title/tt11311302/> (posjet 28. 9. 2023.).
 - 4 Svakako je s tim u vezi najobuhvatniji zbornik radova *The Vikings on Film: Essays on Depictions of the Nordic Middle Ages*, ur. Kevin J. Harty (Jefferson: McFarland, 2011.), s 14 članaka koji obrađuju razne teme te s filmografijom. Osim pojedinačnih članaka na temu kinematografskih Vikinga, poput Harry Brown, "Plastic Pagans: Viking Human Sacrifice in Film and Television", *Studies in Medievalism* 23 (2014.), 107. – 121., Murray Dahm, "Hollywood's Favourite Viking: Ragnar Lodbrok", *Medieval Warfare* 7.1 (2017.), 54. – 55., Isti, "More Norsemen on Film: Blood, Guts, and Vikings", *Medieval Warfare* 8.4 (2018.), 54. – 57., od koristi je i poglavlje "Medieval Mobilities: Vikings", ur. Helen Young, Kavita Mudan Finn, *Global Medievalism. An Introduction* (Cambridge: Cambridge University Press,

dobila i prvu fokusiranu obradbu u zborniku radova u kojemu se dvije studije dotiču ovdje razmatranih istraživačkih problema.⁵

U središtu su dva osnovna pitanja za koja se iz povjesničarske perspektive uzima da su najrelevantnija kada je riječ o kinematografskim prikazima povijesne prošlosti – povijesna ispravnosti koja uključuje različite predmete i materijalni svijet te sve što je utvrđeno kao povijesna činjenica i povijesna autentičnost koja je odraz predocenog svijeta sama po sebi.⁶ Pritom valja razlučiti što neki kinematografski uradak čini povijesnim. Iz filmološkoga gledišta presudno je uočavanje razlike između pojedinih kinematografskih prikaza prema njihovoj kronološkoj (*historijskoj*) dimenziji, na temelju čega se prosuđuje je li film povijesni, suvremeni ili budućnosni, što izravno utječe na cjelokupan gledateljev doživljaj prikazanog kinematografskog svijeta.⁷ Općenito i pojednostavljeno, povijesni ili historijski film naziv je za svaki, a najčešće igrani film s radnjom smještenom u prošlost. Takav film daje na znanje kako se bavi određenim povijesnim razdobljem i aktualnim zbivanjima tog razdoblja. Iako većinom prikazuje stvarne povijesne likove i događaje, obrada likova može biti fikcionalna, a u obradi zbivanja uzete velike slobode. U povijesnom filmu često se teži stvaranju prepoznatljivih povijesnih elemenata korištenjem autentičnih kostima, ambijenata te autentičnom prikazivanju dnevnoga života ljudi, uz nerijetko fokusiranje na važna politička i ratna zbivanja. Pristupi povijesti na filmu mogu se razlikovati. Mogu se odnositi na *oživljavanje* epohe na osnovi historiografske dokumentacije. Mogu biti aluzivnog karaktera i povijesnu epohu evocirati iz suvremene perspektive ili osnovne povijesne činjenice i ikonografija mogu biti samo predložak za film. Prema žanrovskim obrascima može se podijeliti na povijesni spektakl, povijesni ratni film, povijesni pustolovni (akcijski) film, pseudomitološki film koji stilski i ikonografski često graniči s bajkom, legendu, povijesni biografski film, film nostalgije te dokumentarni, odnosno arhivski, kompilacijski ili reportažni film. Filmski spektakl odnosi se na igrani film stvaran uz velike troškove, životopisnog scenarija s mnoštvom glumaca i uzbuđljivom akcijom. Često naglašava glamur i egzotičnost prošlih vremena te uzbuđljivost prošlih događaja.⁸ Osnovna je zadaća povijesnog filma učiniti izričitu razliku između

2022.), 12. – 25. Folio L. Watkins, *Medieval Movies: Films Depicting the Viking Age* (Urbana, Illinois: Folump Enterprises, 2015.), nudi pak opsežnu filmografiju.

5 *Vikings and the Vikings: Essays on Television's History Channel Series*, ur. Paul Hardwick, Kate Lister, (Jefferson: McFarland, 2019.), a spomenute su dvije studije "Norse Noir: Sagas and Source" (Ibid., 21. – 35.) Donne Heddle te "Fantasizing History: Anachronism, Creative License and the Re-Emergence of an Early Language of Storytelling" (Ibid., 36. – 57.) Eleanor Chadwick.

6 Elliott, *Remaking the Middle Ages*, 209.

7 Hrvoje Turković, „Kad je film povijesni? – Mehanizmi razlučivanja povijesnoga filma”, u Isti, *Film: zabava, žanr, stil* (Zagreb: Hrvatski filmski savez, Zagreb 2005.), 159. O povijesnom filmu kao istraživačkoj problematici: Jonathan Stubbs, *Historical Film. A Critical Introduction* (London: Bloomsbury, 2013.). Za pitanje odnosa između povijesnog filma i povijesnosti: Robert A. Rosenstone, "The History Film as a Mode of Historical Thought", u *A Companion to the Historical Film*, ur. Robert A. Rosenstone, Constantin Parvulescu (Malden-Oxford: Wiley-Blackwell), 71. – 87. O povijesnom filmu kao artistskom spoju kreativnosti i višeslojne reprezentacije prošlosti: Bruno Ramirez, *Inside the historical film* (Montreal-Kingston: McGill-Queen's UP, 2014.).

8 Turković, „Kad je film povijesni?”, 165. – 166.

prikazanog povijesnog svijeta i suvremenosti koja se podrazumijeva pozadinski.⁹ To može biti izvršeno na više načina, pri čemu je osnovni način ikonografski, odnosno davanje dovoljnoga broja očiglednih pokaznih znakova koji upućuju na načelnu različitost prikazana svijeta u odnosu na suvremeni. Ti znakovi su, primjerice, odjeća, priroda ambijenta i arhitektonskih rješenja, spektar ustaljenih društvenih aktivnosti. Djelotvornost ikonografije ne ovisi toliko o autentičnosti, koliko o ekspresivnosti, odnosno koliko ona olakšava identifikaciju povijesnog razdoblja koje se želi prikazati čak i ako se u tome služi učinkovitim stereotipima.¹⁰

Među kinematografskim uradcima posebnu privlačnost imaju povijesni filmovi i serije koje se bave srednjovjekovljem, a filmska je industrija jedan od najproduktivnijih izvora za prenošenje ideja o tom povijesnom razdoblju. Razlog je tomu što tradicionalno u srednjovjekovlju svoje izvorište i opravdanje nalaze mnoge nacionalne povijesti, identiteti, mitovi i legende, a široka ga javnost doživljava kao vrijeme strasti, ljepote, inspiracije, a u isti mah kao prljav, barbarski i tmuran svijet, što mu dodaje na tajanstvenosti. Kinematografski su prikazi srednjovjekovlja osobito popularni kada obrađuju fantastične povijesne aspekte poput mitova i legendi. Film koji oživljava srednji vijek smatra se produktom specifičnog kulturnog trenutka i dio je procesa koji se dugo razvijao. Stvaratelji filma opise preuzimaju iz ranije nastalih radova koji su bili uspješni ili autentičnih povijesnih izvora iz vremena koje pokušavaju dočarati. U isti mah, sa svakim novim filmom dolazi nova inspiracija preuzeta iz različitih medija, a time i nova vrsta prikaza.¹¹

Povijest prikazivana na filmu znači interpretaciju. Među stručnjacima koji su se bavili ispitivanjem povijesnih filmova očita je tendencija izražavanja brige ponajviše u vezi s njihovom povijesnom ispravnošću, odnosno neispravnošću, praćena inzistiranjem na onome što se označava kao povijesna istina. Zbog toga su mnogi kinematografski prikazi srednjeg vijeka bili oštro kritizirani.¹² Takve ocjene počivaju na raznovrsnim osnovama – ispravnošću detalja koji se pojavljuju, upotrebi izvornih dokumenata u stvaranju, prikladnosti glazbe, glumčevoj/glumičinoj fizičkoj pojavi i prikladnosti utjelovljenja određene ličnosti – međutim, istovremeno o mnogočemu

9 Ibid., 177.

10 Ibid., 177, uz bilj. 15.

11 Paul B. Sturtevant, *Based on a true history? The impact of popular "Medieval Film" on the public understanding of the Middle Ages* (Leeds: Institute for Medieval studies and Centre for World Cinemas, 2010.), 1. – 6. Sturtevantovo istraživanje o učinku o učinku popularnih filmova koji opisuju srednji vijek na razumijevanje publike o vremenskom razdoblju koje uprizoruju otkrilo je zanimljive rezultate. Za sudionike istraživanja razlika između pojmova *medieval* (srednjovjekovno) i *the Middle Ages* (srednji vijek) ležala je između fantastičnog i povijesnog. Gotovo svi sudionici su pojam *the Middle Ages* opisali kao povijesno razdoblje, dok su *medieval* shvatili kao nešto što uključuje fantaziju i legende. Srednji vijek je također opisan kao znatno gore razdoblje jer u sebi sadrži konotacije o siromaštvu, prljavštini, barbarizmu i opresiji. Pojam *medieval* je pak povezivan s dvorcima, plemenitim pustolovinama junaka, raskošnom odjećom, velikim gozbama i legendama. Sudionici su se složili da je rat bio bitna značajka oba razdoblja, iako je u okvirima pojma *medieval* uključivao romantizirane ideje o vitezovima. Sturtevant, *Based on a true history?*, 150. – 151., 159.

12 Marvin Lee Dupree, *Medievalism and Others: Exploring Knights and Vikings at the Movies* (MA Thesis, University of Utrecht, 2014.), 14.

nije moguće dobiti uvid iz povijesnih izvora ili zapisa, a sve to itekako utječe na uspjeh ili neuspjeh nekog filmskog djela.¹³ Jedan od najvećih problema koji se pojavljuje u kritici povijesnih filmova odražava pretpostavku kako su film kao *medij za zabavu* i povijest kao *znanstvena disciplina* uvijek u sukobu. Prema liberalnijim kritičarima, kinematografski prikaz, usprkos tome što može sadržavati činjenične pogreške, može se sagledavati kao zapis koji bilježi načine na koji ljudi *sami* shvaćaju vlastitu povijest i grade identitet. Time film više nije puka rekonstrukcija, nego predstavlja originalan doprinos razumijevanju prošlih događaja te odražava njihovu vezu sa sadašnjošću. Također, film ili seriju ne treba odbaciti samo na osnovi navodne povijesne neispravnosti. Može ih se smatrati dobrim ili lošim iz brojnih drugih razloga koji uključuju scenarij, režiju i snimanje. Suvremenim filmovima i serijama koji opisuju srednji vijek, stvorenima u sklopu sustava filmske industrije, valja pristupiti kao produktima tog sustava, a ne sustava vrijednosti profesionalnih povjesničara.¹⁴ Oni ionako više ulaze u kategoriju romansi, mitova i epova. Obraćajući manje pozornosti na specifične povijesne detalje, filmovi i serije trude se prikazati neke druge elemente srednjeg vijeka: dojam poganske prošlosti, kristijanizaciju, herojstva, kulturne procese poput razvoja nacionalizama te politički razvoj zapadnog svijeta. Može se smatrati kako su mnoge od tzv. neispravnosti u kinematografskim prikazima srednjeg vijeka zapravo uspješni pokušaji da se prenesu istine neke druge vrste.¹⁵ Povijesnost filma ne mora nužno proizlaziti iz povijesnih činjenica, već se pripisana povijesnost opravdava povijesnom autentičnošću koja se zasniva na vjerodostojnim i neupitnim vezama s prikazom karaktera vremena, ali i sitnih pojedinosti.¹⁶ Realističnosti reprezentacije pridonose medievalizmi koji u kinematografskom prikazu označavaju dominantan izraz ili autentičnost pa će tako jedna reprezentacija, bez obzira na anakronizme i stereotipe, postati *stvarnost* koja se očekuje i u budućim prikazima. Napokon, budući da srednjovjekovlje kao povijesno razdoblje sadrži mnogo činjeničnih i spoznajnih praznina, upotreba medievalizama omogućava integraciju različitih mišljenja i interpretacija koje su i same podložne stalnim mijenama. Sve to utječe na stvaranje novih medievalizama i interpretacija, a time i filmskih prikaza srednjeg vijeka.¹⁷

U analizi koja slijedi uzimaju se u obzir upravo iznesena zapažanja, osobito činjenica da se razmatranju podvrgava igrana serija koja nipošto ne pretendira na dokumentarnost. Kad se, dakle, raspravlja o ispravnom uprizorenju povijesnih događaja i povijesnoj autentičnosti, tomu nije svrha vrednovanje historičnosti kinematografskog uratka, nego da se odredi u kojoj mjeri je tvorcima serija pošlo za rukom uspješno rekreirati/rekonstruirati vrijeme i događaje koje prikazuju, odnosno u čemu postoji

13 Robert A. Rosenstone, *History on Film / Film on History* (London: Pearson Education Limited, 2006.), 34. – 35.

14 Elliott, *Remaking the Middle Ages*, 11. – 12.

15 Keith A. Kelly, "Beyond Historical Accuracy: A Postmodern View of Movies and Medievalism", *Perspicuitas* 6. 2. 2024., 7. – 8., URL: https://www.uni-due.de/imperia/md/content/perspicuitas/kelly_beyondhistoricalaccuracy.pdf (posjet 28. 9. 2023.).

16 Elliott, *Remaking the Middle Ages*, 209.

17 Dupree, *Medievalism and Others*, 41. – 44.

odmak od onoga što je utvrdivo na temelju poznatih povijesnih izvora i na njima zasnovanih historiografskih interpretacija. Pritom se i propituje u kojoj mjeri serija pridonosi stereotipnim pogledima na Vikinge. Samo istraživanje provodi se unutar nekoliko tematskih krugova: političko uređenje skandinavskog društva; hijerarhijski društveni ustroj; zakon i pravo na osvetu; svakodnevni život i običaji; Ragnar Lóðbrók. Odabir je svrhovit jer ne samo da su spomenute teme historiografski bitne kada je riječ o povijesti vikinškoga doba, nego su itekako iskoristive kao konkretan sadržaj u zasnivanju nastave iz povijesti, posebice u vezi s vizualizacijom povijesnoga gradiva i nastojanjem da se učenike potakne da sami tragaju za izvorima i stručnom literaturom o Vikinzima.

2. Popularni Vikinzi

Lik Vikinga je usvojen u širokom rasponu popularnih kulturnih formi. Dominantni prikazi ih opisuju kao krvožedne, gramzive napadače-barbarske razarače civiliziranog svijeta. Zao glas koji ih prati nije nešto na što se gleda s odobravanjem, ali se istovremeno javlja veliko divljenje njihovoj energiji, dinamičnosti, vojnoj snazi i smislu za pustolovinom. Općenito su shvaćani kao romantizirani anti-junaci iz prošlosti koji raspiruju maštu.¹⁸ Nakon završetka vikinškoga doba, Vikinzi su u širem kontekstu bili odsutni sa svjetske scene gotovo puna četiri stoljeća. Čini se da su Englezi viktorijanskoga doba, istražujući svoje germanske korijene, *izumili* Vikinge na način koji je danas poznat. Postavljanjem pitanja vezanih uz rasu, državu, nacionalnost i anglosasko nasljeđe, proizašla je pozitivnija slika o Vikinzima. Viktorijanski Vikinzi su pronašli put do popularne kulture. Prikazi u filmovima poput *Vikinška nevjesta* (*The Viking Bride*, 1907.), *Kći Vikinga* (*The Viking's Daughter*, 1908.), *Vikinška kraljica* (*The Viking Queen*, 1914.) i *Vikingova prisega* (*The Oath of a Viking*, 1914.) uskoro su prošireni na druge žanrove, poput crtanih stripova ili crtanih filmova.¹⁹

Praćenje događaja i stavova koji su oblikovali lik Vikinga složen je proces. U velikom dijelu povijesti, ideje o Vikinzima su bile neodvojive od ideja i likova drugih naroda različitih opisa, objedinjenih u lik barbara sa sjevera. U različitim razdobljima i pod različitim uvjetima, utisci pripisivani ovim narodima su bili bitni u oblikovanju samopoimanja različitih naroda i kulturalnih skupina diljem Europe. Stari sjever se kao bitan aspekt britanske prošlosti počeo pojavljivati u trenutku kad je Reformacija zahtijevala rekonstrukciju nacionalnog identiteta i nasljeđa. Jedan od najutjecajnijih autora nizozemskog porijekla i odan Engleskoj je bio Richard Verstegen. Uporan u dokazivanju porijekla Engleza i polazeći od Tacita čije je pisanje o Germanima imalo velikog utjecaja na nacionalne i rasne ideologije tijekom 16. i 17. stoljeća, Verstegen je isticao kako su Germani bili jedini posjednici njegove zemlje. Nikada

18 David W. Marshall, *Mass Market Medieval: Essays on the Middle Ages in Popular Culture* (Jefferson: McFarland, 2007.), 57. – 58.

19 Kevin J. Harty, "Save Us, O Lord, from the Fury of the Northmen"; or, "Do You Know What's in Your Wallet", u *The Vikings on Film: Essays on Depictions of the Nordic Middle Ages*, ur. Kevin J. Harty (Jefferson: McFarland, 2011.), 4.

nisu bili podčinjeni, niti su se miješali sa stranim narodima. U njegovim radovima se mogu naći brojni elementi koji su postali standardnima u kasnijim opisima. O Norvežanima je pisao u pojmovima koje pronalazimo kod pisaca 20. stoljeća, nastojeći ekspanziju Vikinga pripisati njihovoj hrabrosti i smjelosti. Česta upotreba pojma *smjelost* je rezultirala pojavom poštapalice *smjeli Sjevernjaci*, korištene u 19. stoljeću. Njegova rasprava o Rolonu kao osnivaču Normandije uključuje i ranu pojavu čuvene srednjovjekovne molitve *A furore Normannorum, libera nos Domine (Od normanskog bijesa oslobodi nas Gospodine)*. Kao i kod mnogih kasnijih autora, kod Verstegenaa se primjećuje rastrganost između strahota vikinških pothvata te divljenja pustolovnom karakteru. O skandinavskim gusarima piše kao o barbarima i poganim ljudima te opisuje žaljenja vrijedna klanja kršćanskog stanovništva, istovremeno se diveći Rolonovom avanturističkom duhu.²⁰

U završnim desetljećima 19. stoljeća pustolovni romani o Vikinzima mogli su donijeti veliku zaradu. Opisivali su plemenite Vikinge, junake koji su opisivali slavne vrline Engleza – muževnost i *ljubav za poštenom igrom*. Dok su se od 17. do 19. stoljeća britanski učenjaci oslanjali na latinske prijevode, a skandinavski ovisili o pomoći islandskih kolega, sage su do kraja 19. stoljeća dobrim dijelom bile prevedene na engleski jezik. Primjer suradnje između britanskih i islandskih učenjaka u pokušajima da sage postanu javno dostupne većem broju ljudi je ona između Eiríkra Magnússona i Williama Morrisa. Pripisuju im se zasluge za oblikovanje slike Vikinga potkraj 19. stoljeća. Morris je sa Magnússonom kao mentorom započeo 1868. istraživati staronordijske i islandske sage. Godine 1869. je izdan njihov zajednički prijevod *Gunnlaugove sage*. Zbirka njihovih ranijih prijevoda je s objavlivanjima započela 1891. Zahvaljujući njima, ranije opskurna i strana literatura se transformirala u široko prepoznatljiv žanr kojem su se mnogi divili i oponašali ga. U prvoj polovici 20. stoljeća strast prema literaturi koja opisuje Vikinge bila je u padu, iako su popularni radovi iz prethodnog stoljeća i dalje izdavani. Do porasta je ponovno došlo sredinom 20. stoljeća, s preporodom u dječjoj povijesnoj fikciji. Vrlo utjecajan rad iz 20. stoljeća koji se bavi vikinškom fikcijom je roman *The Long Ships (Röde Orm)* švedskog autora Fransa Bengtssona, objavljen 1941. i 1945. u Švedskoj te 1954. u Engleskoj. Ova međunarodna književna uspješnica priču prenosi po uzoru na sage, s pokušajima da ponovno oživi karakterističan lakonski, često crni humor prikazivan u sagama. Iako su u romanu Vikinzi prikazani nasilnima, u priču je uključen i svakodnevni život vezan uz domaćinstvo, a nasilje je prikazano kao osobit aspekt njihova života. Poslije je na temelju romana snimljen film *Dugi brodovi (The Long Ships, 1964.)* u režiji Jacka Cardiffa, povijesni pustolovni spektakl englesko-jugoslavenske produkcije. Sličan učinak postignut je u igranom filmu *Vikinzi (The Vikings, 1958.)* Kirka Dougasa. Vrijedi istaknuti da je u *Dugim brodovima* ulogu norveškoga fjorda odigrao Limski kanal, gdje je početkom 1960. bilo izgrađeno vikinško selo, a u filmu se, pored sela, vide obronci i stijene Limskog kanala te hridi kornatskog arhipelaga

20 Alexandra Service, *Popular Vikings: Constructions of Viking Identity in Twentieth Century Britain* (doktorska disertacija, Centre for Medieval Studies, University of York, 1998.), 31. – 36.

i pješčane plaže crnogorskog primorja.²¹ Godine 1962. je objavljeno djelo *The Age of Vikings* autora Petera Sawyera. On o Vikinzima piše u novom duhu, tvrdeći kako aktivnosti Vikinga nisu toliko nerazjašnjava koliko su pogrešno interpretirane. Proučavanjem izvora bez predrasuda, pohodi Vikinga se ne čine kao jedinstvena, neobjašnjiva pojava, već uobičajena aktivnost srednjeg vijeka, omogućena posebnim okolnostima. Nisu prikazani kao misteriozni, fiktivni i nadmoćni likovi. Prikazani su kao ljudi. Takva je vrsta pristupa utjecala na stvaranje novog trenda u opisivanju Vikinga potkraj 20. stoljeća. Studije o Vikinzima su se fokusirale na svakodnevni stil života umjesto eksploatacije probranih heroja. Potkraj 20. stoljeća djela vezana uz Vikinge bazirala su se na kombinaciji fikcije i povijesnih činjenica. Fikcija osamdesetih i devedesetih godina 20. stoljeća uglavnom opisuje visoke, plavokose i plavoooko junake i valkirama inspirirane ratnice, ali radnja poštuje povijesni razvoj te se u priču pokušavaju uklopiti i miroljubivi elementi skandinavske kulture.²²

3. Stereotipni Vikinzi

Predodžbe o Vikinzima i njihov prikaz specifični su i jasno definirani.²³ Općenito, muškarci su prikazivani na izuzetno muževan način: snažni, veliki, plave ili crvene kose i brade, opremljeni mačevima i sjekirama te neizostavnim kacigama s rogovima. Prikazivani su u paru s još jednim neodvojivim elementom svoje kulture, dugim brodovima sa zmajevom glavom kao pramčanim ukrasom i prugastim, crveno-bijelim jedrima. Osim prepoznatljive pojave, Vikinge prate i jednako prepoznatljive kvalitete, ponašanja i atributi. U prvom redu, prikazivani su kao nasilnici, kako u književnosti, tako i u drugim vrstama umjetnosti. Njihova osnovna aktivnost je vršenje prepada, upotrijebljenih dugim brodovima nasukanima na obali, pljačkom, požarima i prestravljenim stanovništvom. Često je prihvaćena ideja Vikinga kao spretnih moreplovaca i istraživača te s time povezivana sloboda. Zamišljeni su kao hrabri ljudi nemirna duha koji prkosno kroče svojim putem prije nego li se pokoravaju autoritetu.²⁴ Osobita stvar u prikazima Vikinga jest opisivanje u ekstremima. Suvremeni prikazi ih gotovo bez iznimke opisuju kao nemilosrdne divljake ili najveće heroje, najokrutnije barbare ili najslavnije pomorce svog vremena. Čini se kako on ne može biti običan, nego *najviši, najjači, imati najbolji brod i pokazivati mišićavo tijelo u najoskudnijoj odjeći, neustrašen ledenim sjevernim vjetrovima*.²⁵ Kao dodatak ekstremnim reprezentacijama, i suvremeni utisci o liku Vikinga su građeni na standardnim ranijim stereotipima. Iako su potkraj 20. stoljeća opisivani kao narod civiliziranog svijeta te je otvoreno za raspravu jesu li društvo divljaka ili junaka, u oba slučaja nije došlo

21 Kuće, podignute 1963., zadržane su na lokaciji i nakon snimanja, privlačeći pozornost turista, a Limski kanal je ostao zapamćen pod imenom Lim fjord. „Forši niste znali”, *Glas Istre.hr* (14. 2. 2012.), URL: <http://www.glasistre.hr/vijesti/zanimljivosti/forsi-niste-znali--369600> (posjet 17. 5. 2016.).

22 Service, *Popular Vikings*, 52. – 54.

23 Za temeljit uvid u percepciju o Vikinzima: Service, *Popular Vikings*, 64. – 116., 131. – 222.

24 Marshall, *Mass Market Medieval*, 57. – 58.

25 Service, *Popular Vikings*, 64.

do promjena vezanih uz njihovu fizičku pojavu. Uvijek su portretirani na isti ili sličan način u široko odijeljenim razdobljima i kontekstima. Paul Du Chaillu u djelu *The Viking Age* (1889.) Vikinge opisuje kao plavook i plavokos pomorski narod. Gotovo čitavo stoljeće kasnije u djelu *The Time Traveller Book of Viking Raiders* (1977.) Anne Civardi i James Graham-Campbell govore kako i danas u zemljama u kojima su se nastanili možemo naći potomke visokih, plavokosih i plavookih Vikinga. Kada se u opisima pojavi Viking tamnije kose, smatran je iznimkom koja potvrđuje pravilo. Na primjer, lik u djelu *Lord of a Raven's Peak* autorice Catherine Coulter je opisan kao neobičan Viking u svojoj tami. Bazira li se ta ideja na nekim povijesnim činjenicama? Istina je kako se među Skandinavcima može naći mnogo plavokosih ljudi. Danska povjesničarka i arheologinja Else Roesdahl je u slučaju visine zabilježila kako su istraživanja različitih lokaliteta u Skandinaviji otkrila kako je prosječna visina Vikinga tada bila malo manja nego danas.²⁶ S druge strane, arheološkim istraživanjima je otkriveno kako je u izravnim sukobima prednost vikinških ratnika bila njihova fizička veličina. Mjerenjem kostura u vikinškim grobovima je otkriveno kako su muškarci u dobi za ratovanje imali prosječnu visinu od 1,72 m, dok je prosjek visine muškaraca u Europi iznosio 1,65 m.²⁷ Možda je od puke pojavnosti svijetle kose i visokih, krupnijih pojedinaca vjerojatnija činjenica kako su te karakteristike bile zastupljeni ideali muške ljepote za same Skandinavce. Iz poezije i saga je vidljivo kako su stas i svjetla kosa povezivani s junaštvom i plemenitošću.²⁸

Prepoznatljiv simbol Vikinga je bio brod. Normanska mornarica je oko 1000. godine smatrana najboljom. Dva su osnovna tipa plovila – teretni i ratni. Prvi je tip poznat pod nazivom *knarr*, širok i dubok brod korišten za prijevoz tereta prilagođen veslanju i jedrenju. Od ratnih brodova, poznatih i kao dugi brodovi (*langskips*) ili *snekja / snekke* (zmije), svakako je najpoznatiji *drakkar* (zmaj) koji ime zahvaljuje zmajevoj glavi koja je služila kao ukras na prednjem dijelu lađe. Radi se o jedrenjaku koji je imao mjesta za 60 veslača.²⁹ Na Islandu se ratna poruka takvih pramčanih ukrasa smatrala znakom za uzbunu. Jedan od najranijih islandskih zakona je zabranjivao da se kopnu približavaju brodovi sa „zijejavajućim glavama i raširenim raljama jer će ih se preplašiti duhovi zemlje”.³⁰ Do 1980. postojalo je razmjerno malo arheoloških dokaza koji bi otkrili strukturu broda. Godine 1867. su u mjestu Tune (Norveška) pronađeni fragmenti prvog broda pripisanog Vikinzima. Tek 1880. otkriven je gotovo cjelovit brod u Gokstadu (Norveška) nastao u vikinško doba. Njegovim otkrićem i otkrićem Oseberg broda 1904. pridodan je ispravan, znanstveno potvrđen izgled broda. Različiti nalazi druge vrste su također pridonijeli stvaranju popularnih utisaka o liku Vikinga. Radi se o prikazima Vikinga opremljenih kacigama s rogovima. Opis

26 Drugi autori su navedeni prema Service, *Popular Vikings*, 64. – 65.

27 Tony Allan, *Vikinzi* (Zagreb: 24 sata, 2001.), 117.

28 Service, *Popular Vikings*, 65.

29 Nicholas A. M. Rodger, “Cnut’s Geld and the Size of Danish Ships”, *The English Historical Review* 110 (1995.), 394-396, Jan Bill, „Ships and seamanship“, u *The Oxford Illustrated History of the Vikings*, ur. Peter Sawyer (Oxford New York: Oxford UP), 188. – 193.

30 Allan, *Vikinzi*, 75.

takvih kaciga je otkriven 1870. u Torslundi na otoku Öland (Švedska). Pronađena ploča prikazuje ratnika kako pleše, noseći kacigu s rogovima.³¹ Sličan nalaz je i figurica iz Upplanda (Švedska), pronađena u grobu žene. Oblikovana je u ratnika koji nosi kacigu s rogovima, mač i koplje. Otkrića takve vrste su iznimke. Kacige s rogovima nisu nošene u bitkama. Figurica iz Upplanda ukazuje kako je takva kaciga služila kao kulturni objekt nošen na proslavama, vjerojatno u čast bogu Odinu.³² Opisi Vikinga stvarani su na isprepleten način. Dio su nasljeđa Zapada, istovremeno portretirani i kao *Drugi*, barbari. Takva vrsta opisa predstavlja znatan dio sociokulturne povijesti 19. stoljeća. Otuda je važno uočiti razliku između prikaza Vikinga tijekom 20. stoljeća. i suvremenih vizualnih reprezentacija.³³

4. Povijesna autentičnost i medievalizmi u prvoj sezoni serije *Vikinzi* (2013.)

History Channel donosi priču o Vikinzima, najžešćim ratnicima svog doba. Prva sezona serije prikazuje epske pustolovine nordijskih ratnika u devet nastavaka. Scenarij je napisao Michael Hirst. Vrijednost ove dramske serije leži u tome što nije nastala u holivudskoj produkciji, nego irsko-kanadskoj. Svijet Vikinga opisan je iz *vikinške* perspektive. Iako se u većoj mjeri prikazuju sukobi, ratovi i krvoprolića, riječ je o obiteljskoj sagi.³⁴

Radnja je smještena u 8. stoljeće. Opisuje pustolovine mladog zemljoradnika, Vikinga Ragnara Lóðbróka. Nezadovoljan odlukama i postupcima poglavara (*jarla*) Haraldssona koji svoje ljude svake godine šalje u pljačkaške pohode na istok, sukobljava se s njime. Saznavši od putnika kako na zapadu postoje velika bogatstva, idući pljačkaški pohod želi izvršiti upravo ondje, iako mu nitko ne vjeruje kako se na zapadu išta nalazi. S prijateljem Flókijem stvara brod, brži i bolji od svih tada poznatih. Opremljen brodom i novom navigacijskom tehnologijom, sunčevim kompasom, u tajnosti s posadom plovi otvorenim morem prema zapadu. Završivši na obali Engleske, otkriva kako su putnikove riječi bile istinite. Izvršivši najpoznatiji napad na samostan u Lindisfarneu 793., kući se vraća s bogatim plijenom i robovima. Unatoč uspjehu, neposluhom izaziva gnijev jarla Haraldssona i ljubomoru brata Rolona (Rollon, Rollo), velikog ratnika koji živi u bratovoj sjeni. Ragnar se smatra izravnim potomkom vrhovnog boga Odina te u potpunosti odgovara junaku epa, hrabrom i smjelom ratniku u potrazi za slavom i slobodom. Ne pokorava se autoritetu ni po koju cijenu, rođen je da upravo on bude vođa. Iako se radnja temelji na pothvatima vikinških ratnika i dramatičnim sukobima, u velikoj mjeri je prikazan i svakodnevni život slobodnih pripadnika skandinavskog društva, kao i nezavidan položaj robova.

Tvorac serije objavio je kako će se u djelu udaljiti od starih, neispravnih stereotipa ranijih prikaza, u čemu je bio uspješan. Ipak, kako serija ne bi izgubila na

31 Service, *Popular Vikings*, 56. – 57.

32 James Graham-Campbell, *The Viking World* (London: Frances Lincoln Edition, 2001.), 24.

33 Dupree, *Medievalism and Others*, 77.

34 *Vikinzi* 2013., TV profil, <http://tvprofil.net/serije/vikings/vikinzi/sezona/1>, (posjet 10. travnja 2016.)

dramatičnosti, putem je stvoreno mnoštvo novih, podjednako pogrešnih stereotipa koje su gledatelji prihvatili kao ispravne. Neki od povijesno ispravnih prikaza odnose se na obiteljske veze, koncept dvoboja i postizanja natprosječne časti, porobljavanja, a opravdanje nalaze u korištenju različitih, poznatih opisa preuzetih iz različitih historiografskih dokumenata te islandskih saga kao povijesnih izvora. Sama priča nema jasno određeni fokus. Usredotočuje se na mnoge radnje prije nego li jednu određenu priču.³⁵

4.1. Političko uređenje skandinavskog društva

Govoreći u kontekstu povijesne ispravnosti, najuočljivija pogrešna povijesna interpretacija se odnosi na prikaz političkog uređenja skandinavskog društva. Glavni zlikovac u seriji je *jarl* Haraldsson. Ugnjetavanjem i prijetnjama dominira društvom i mjerodavnim zborom. Ragnara smatra prijetnjom iz straha da mu ne preotme moć, za koju se čini kako je apsolutna. Ukratko, *jarl* donosi sve odluke, otima plijen ratnicima i usprkos zakonima, jedino on može izvršiti zločin, a da za njega ne bude kažnjen. U trećoj epizodi, ugrožen Ragnarovim uspjehom, nakon što je preoteo sve blago koje je posada donijela sa zapada, supruga Siggy mu govori: „Imaš svu moć, sav autoritet!” Ovdje se radi o potpuno neispravnom prikazu političkog sustava Skandinavaca.

Skandinavsko društvo bilo je demokratsko. Poglavarstvo ophođenje je prikazano na način koji Skandinavci u stvarnosti nikada ne bi trpili. Naseljavanje Islanda je poznato iz različitih pisanih izvora, u prvome redu *Knjige o Islandanima* (*Íslendingabók*) Arija Torgilsona Učenog (1067. – 1114.) i *Knjizi o naseljavanju* (*Landnámabók*) iz prve polovice 13. stoljeća. Tradicionalno prihvaćena povijest naseljavanja Islanda govori o pobuni norveških poglavara i seljaka koji se nisu htjeli pokoriti političkom programu Haralda Ljepokosog. Posebno su neprihvatljivi bili porezi koje je uveo radi jačanja kraljevske vlasti.³⁶ Također, mnogi su raniji norveški zakoni dopuštali pobunu protiv poglavara koji je provodio samovolju.

Thing (*þing*) staronordijska je riječ za skupštinu ili skup na otvorenom gdje su se razmatrali zakoni i provodila pravda. Sastanci su održavani u redovitim intervalima na lokalnoj, regionalnoj ili nacionalnoj razini. Skupština o kojoj se iz izvora najviše zna je islandski althing, iako su poznata i regionalna okupljanja u Norveškoj i Danskoj, a održavala su se i u skandinavskim kolonijama u inozemstvu, primjerice na otoku Manu (Tynwald). Imena mjesta poput Dingwall (Sutherland, sjeveroistočna Škotska) i Thingwall (Cheshire, sjeverozapadna Engleska) otkrivaju kako su skandinavski doseljenici održavali skupove i u dijelovima Britanskih otoka.³⁷ Althing (*alþingi*) je bio naziv za ljetni skup. To su bili narodni zborovi na kojima su se rje-

35 Folo L. Watkins, *Medieval Movies: Films Depicting the Viking Age* (Urbana, Illinois: Folump Enterprises, 2015.), 109. – 111.

36 Dora Maček, Herman Pálsson, Rudolf Simek, *Staronordijska mitologija i književnost* (Zagreb: ArTresor naklada, 2003.), 12.

37 Katherine Holman, *Historical Dictionary of the Vikings* (Oxford: Scarecrow Press, Inc., 2003.), 266.

šavali državni poslovi, vodili pravni postupci, gdje se trgovalo, izmjenjivalo vijesti i zabavljalo. Okupljali su se mnogi stanovnici otoka koji su dolazili s najudaljenijih imanja kako bi sudjelovali u društvenom životu.³⁸ Prema Ariju Thorgilssonu, utemeljen je 930., s pravnim sustavom temeljenom na norveškom Gulathingu (*Gulaping*).³⁹ U djelu *Povijest Islandđana* (oko 1122.) Ari bilježi kako je čovjek imena Úlfjót poslan u Norvešku, vjerojatno oko 920., kako bi usvojio zakone Gulenske skupštine (po mjestu Gulen u zapadnoj Norveškoj gdje se okupljala). Mnogi znanstvenici sumnjaju u autentičnost Arijeve priče. Sugeriraju kako su Gulathing i njegovi zakoni počeli postojati tek nakon uspostave ljetnog skupa na Islandu, umjesto da budu drevna tradicija, kakvima ih je Ari prikazao.⁴⁰ Zakonici Gulathinga predstavljaju jedan od dva sačuvana norveška zakona. U potpunosti su sačuvani u srednjovjekovnom rukopisu *Codex Rantzovianus*, sastavljenom između 1250. i 1300.⁴¹ Smatra se kako je Ari zahvaljujući svojim obiteljskim i političkim vezama u zapisima preuveličavao pišući o norveškom utjecaju na islandske zakone. Istovremeno je ignorirao utjecaj drugih skandinavskih i keltskih doseljenika. Ako je Úlfjót u Norvešku putovao iz razloga o kojemu je izvještavao Ari, zadatak mu je vjerojatno bio taj da pronađe odgovore na neka pitanja o kojima su Islandđani u stvaranju vlastitih zakona bili nesigurni, prije nego li da se na Island vrati s čitavim norveškim zakonikom.⁴²

Pučko saborovanje održavano je na otvorenom, u Thingvelliru (Thingvöllr, oko 50 km istočno od današnjeg Reykjavika, jugozapadni Island). Zborovanje je otvarao *allsberjargoði*, nositelj poglavarstva koje je utemeljio Thorstein, sin Ingolfa Arnasona, odigravši ključnu ulogu u utvrđivanju prvog lokalnog okupljanja u mjestu Kjalarnes prije početka stvaranja skupštine. Slobodni ljudi sastajali bi se u Thingvelliru na dva tjedna sredinom ljeta, gdje bi donosili najvažnije zakonske odluke i rješavali sporove. Zakone je proglašavao govornik, *lögsögumaðr*, kojeg je na tri godine birao poglavar, *goðar* (sg. *goði*).⁴³ Prvi govornik bio je upravo Úlfjót. Pripisuje mu se sastavljanje prvog islandskog zakonskog kodeksa, *Úlfjótsslög*. Govornik je također predsjedao zakonodavnim vijećem ljetnog zbora. Vijeće *Lögrétta* je u početku bilo sastavljeno od 36 poglavara. Godine 965. taj je broj porastao na 39, a nakon 1005. na 48 poglavara. Nakon preobraćenja u vijeću su se pojavila i dvojica kršćanskih biskupa.⁴⁴ U dužnost govornika je potpadala javna objava svih zakona. Ako tijekom rasprava o zakonskim pitanjima ne bi došlo do rješenja ili bi se naišlo na neku tešku točku zakona, govornik se morao posavjetovati s pet pravnih stručnjaka, *lögmenn*.⁴⁵ Jedino su poglavari imali pravo glasanja u zakonodavnom vijeću. Na sastanke su vodili dvojicu savjetnika.

38 Dora Maček, *Islandske sage i priče* (Zagreb: Nakladni zavod Matice hrvatske, 1988.), 151.

39 Holman, *Historical Dictionary of the Vikings*, 26.

40 Jesse Byock, "The Icelandic Althing: Dawn of Parliamentary Democracy", u *Heritage and Identity: Shaping the Nations of the North*, ur. J. M. Fladmark (Donhead St. Mary, Shaftesbury: Donhead, 2002.), 4.

41 Holman, *Historical Dictionary of the Vikings*, 112. – 113.

42 Byock, "The Icelandic Althing", 4.

43 Holman, *Historical Dictionary of the Vikings*, 26.

44 Ibid., 26.

45 Byock, "The Icelandic Althing", 5.

Ako bi dva pojedinca dijelila mjesto poglavara, nisu istovremeno prisustvovali na sastancima vijeća, niti zajednički vršili druge dužnosti. Na sastancima bi sudionici sjedili na klupama, raspoređenima u tri koncentrična kruga. *Goðar* bi zauzeli klupe u središtu kruga, dok bi njihovi savjetnici sjedili na unutarnjim i vanjskim klupama. Tako je poglavar sjedio s jednim savjetnikom ispred i drugim iza sebe. Zahvaljujući tome, njihovi savjeti su imali utjecaja na poglavareve odluke ili mišljenja.⁴⁶ Tijekom trajanja ljetnog zбора, svi prisutni su stanovali u kolibama (*bud*). Kolibe su imale čvrste zidove od kamena i zemlje, a krovovi bi se svake godine ponovno podizali. Svaka porodica imala je svoju stalnu kolibu.⁴⁷

Althing nije bio statična ustanova, nego državno središte stabilnog sustava. Od ključne su važnosti bile reforme nastale 960. kao posljedica sukoba dvaju poglavara, Thorda i Tungu-Odda. Iako je pravosuđe bilo uspješno u rješavanju lokalnih sukoba, nije moglo riješiti nasilje specifičnih sukoba. Izvorni zakon nalagao je da se u slučaju ubojstva sud održi na lokalnoj skupštini najbližoj mjestu zločina. Čini se kako se radilo o rješavanju sporova između sudionika iz različitih okruga, gdje optuženik nije mogao očekivati kako će imati ikakva prava tijekom suđenja na teritoriju tužitelja. Kako bi se to ispravilo, zakon je izmijenjen.⁴⁸ Sud je 960. upotpunjen s četirima novim sudovima, *ffórðungsdómr*, na kojima su se saslušavali slučajevi iz svih dijelova Islanda ako ne bi bili riješeni na vlastitom, lokalnom zboru. Godine 1005. dodan je još jedan sud, *fimtardómr*. Na njemu su se rješavali slučajevi koji nisu mogli biti riješeni na prethodna četiri. Posebnost tog suda bila je u tome što se optuženiku presuda donosila na osnovi većine glasova, dok je na prijašnja četiri slučaj smatran riješenim tek ako je presuda donesena jednoglasnom odlukom svih prisutnih. Nakon obraćenja na kršćanstvo, postojao je od 1000. i svećenički sud, *prestadómr*. Olakšavao je upravljanje kršćanskim pitanjima i zakonima. Nakon što je Island 1262. izgubio neovisnost i pao pod norvešku krunu, althing je izgubio važnost. Poglavari su zamijenjeni kraljevim namjesnicima. Preuzeti su novi zakonic i iz norveške prakse, uvedeni 1271. na Island. Iako se skupština i dalje održavala na nekoliko dana svake godine, više nije imala zakonodavnu nego samo sudsku ulogu.⁴⁹ Osim što Skandinavci ne bi podnosili samovolju poglavara onako kako je opisano u seriji *Vikinzi*, vidljivo je iz norveških i islandskih zakona da su se sve odluke donosile zajednički. O njima se raspravljalo, a pravo glasa su imali svi slobodni ljudi. U drugoj epizodi, nakon što je *jarl* javno odbio Ragnarov prijedlog o plovidbi na zapad, njih dvojica se nalaze nasamo. *Jarl* ponovno odbija zahtjev, ne želi riskirati svoje brodove zbog nečega što smatra Ragnarovom deluzijom. Takva rasprava se ne bi vodila kao privatan razgovor, posebno ne u vrijeme održavanja lokalnog zбора.

46 Ibid., 4.

47 Maček, *Islandske sage i priče*, 154.

48 Byock, "The Icelandic Althing", 6. – 7.

49 Holman, *Historical Dictionary of the Vikings*, 26. – 27.

4.2. Hijerarhijski društveni ustroj

U drugoj epizodi, Vikinzi u napadu porobljavaju svećenstvo te se u trećoj epizodi Ragnar kući vraća s porobljenim svećenikom Athelstanom. Nakon što *jarl* Haraldsson otme plijen, dopušta Ragnaruru da izabere jednu stvar koju je donio s pohoda. On bira roba. U seriji je u više navrata i u mnogim epizodama na vrlo suptilan, ali jasan način, ispravno prikazan ustroj skandinavskog društva tijekom vikinškog doba. Skandinavsko je društvo bilo robovlasničko, a Vikinzi su doista tijekom svojih pljačkaških pohoda uz blago i stoku otimali i ljude, razvivši s vremenom unosnu trgovinu robovima.

RígsPula islandska je pjesma nastala u 14. stoljeću. Bilježi početke skandinavskog društva. Govori o tome kako je bog Heimdall, prurušen u usamljenog putnika, uzeo ime Rígr i stvorio društvenu hijerarhiju. Na putovanju je bio dočekan u tri različita kućanstva. Prva posjećena kuća pripadala je supružnicima Áiu i Eddi (Pradjed, Prabaka). Ponuđeni su mu obrok i krevet, a Rígr je u njihovu domu boravio tri dana. Nakon devet mjeseci Edda je postala majka novorođenčetu Thrællu (Rob). Rečeno je kako je njegovo lice bilo ružno, a leđa grbava. Oženio se djevojkom podjednako niska statusa, krivih nogu i grbava nosa. Ime joj je bilo Thír (Ropkinja). Imali su mnogo djece pogrdnih imena. Time su supružnici oblikovali rasu robova. Iduće kućanstvo koje je Rígr posjetio bio je dom supružnika Afija i Amme (Djed, Baka). Po istom postupku, Amma je rodila sina Karla (Slobodnjak, Farmer). Karlov brak sa Snør je također bio blagoslovljen s mnogo djece ugodnije fizičke pojave i pozitivnijih imena, među kojima i Dreng (Mladi ratnik), Smith (Kovač) ili Bóndi (Poljodjelac). Od njih je potekla rasa slobodnih ljudi, *karlar*. Konačno, posljednja kuća koju je Rígr posjetio bila je kuća Majke i Oca. Njihov sin Jarl je bio odličan strijelac, mačevalac i jahač. Oženio je Ernu (Sposobnu), kćer Gospodara. Djeca su im opisivana plemićkim terminima. Doista, jedno dijete je imenovano Aðal (Plemeniti), a najmlađi sin se zvao Konr Ungr, što je u staronordijskom jeziku bio pojam za kralja, *konungr*. Bio je najmudriji, najsposobniji, znao pisati i čitati rune.⁵⁰

Zakonski status roba je bio isti kao u stoke ili osobnih dobara neke osobe. Robovlasnik je mogao kupiti, prodati ili zamijeniti roba po volji. Pred zakonom nije bio odgovoran za njegovo ubojstvo, pod uvjetom da ga je otvoreno priznao. Ako je rob bio ozlijeđen ili ubijen od neke druge osobe, robovlasniku bi se isplatila šteta.⁵¹ Cijena roba uglavnom se računala na osnovi godina i snage osobe, osim u slučaju kada se radilo o ženskim robovima. Njihova se cijena računala temeljem izgleda.⁵² Iako je rob bio vlasništvo gospodara, mogao je računati na to da je gospodar dužan skrbiti o njemu. Ropstvo je bilo nasljedno. Netko bi postajao robom rođenjem ili porobljavanjem u vikinškim pohodima. Slobodne žene su mogle izgubiti status ako bi se upustile u vezu s robom. Rob nije imao pravo glasa i nije smio nositi oružje.

50 Ibid., 150. – 152.

51 Ibid., 155.

52 Britta Nurmann, Carl Schulze, Tosten Verhulsdonk, *The Vikings recreated in colour photographs* (Ramsbury: The Crowood Press Ltd., 1999.), 71.

Međutim, postojale su iznimke. Kada bi seosko imanje bilo napadnuto, rob bi ga branio oružjem. Ponekad bi se robovima dao komad zemlje na kojoj su mogli raditi, iako je upitno jesu li time mogli otkupiti slobodu. Ne postoje informacije o tome jesu li i koliko često bili oslobođani. U jednom od norveških zakona, *Frostathingu* iz 13. stoljeća, bilježi se kako je oslobođeni rob bio dužan pripremiti gozbu u ime bivšeg gospodara koji ga je oslobodio. Ako on ne bi došao, njegovo je počasno mjesto, u znak zahvalnosti i poštovanja, moralo ostati prazno. Nikome ne bi bilo dopušteno sjesti na njega.⁵³ Također, s runskog zapisa iz Hørninga (Jylland, Danska) doznaje se kako je jedan bivši rob iz vikinškog doba, Toki, uzdigao runski spomenik u ime svog bivšeg gospodara koji mu je „dao slobodu i zlato”.⁵⁴ Osobito je zanimljiva scena iz pete epizode *Vikinga* u kojoj Ragnarov rob Athelstan pita gospodara je li on rob. Ragnar, koji ga više tretira kao prijatelja, odvraća je li to bitno. Athelstan odgovara kako jest, primjećujući da se u njegovu društvu robovi tretiraju „gore od pasa” te izražava želju da dobije status slobodna čovjeka. Također, u istoj epizodi *jarl* Haraldsson sa svojim ljudima napada Ragnarovo gazdinstvo. Iako još rob, Athelstan dobiva oružje kako bi branio obitelj i zemlju. Usto, jedna od scena se dotiče boga Heimdalla. Nakon što je Ragnar postao *jarlom*, putuje na pohod u Northumbriju, a njegova supruga ga mijenja na mjestu suca na lokalnoj skupštini. U sedmoj epizodi pred nju stupa par. Muškarac okrivljuje suprugu za nevjeru jer je nakon posjeta usamljena putnika koji je trajao tri dana zaničela. Lagertha zaključuje kako ju je sigurno posjetio Rígr, maskirani bog Heimdall. Ne donosi presudu već izjavljuje kako mu može služiti na čast što je bog odabrao upravo njihovu kuću, istovremeno prijeteći da će joj morati osobno odgovarati ako ozlijedi majku ili dijete.

4.3. Zakon i pravo na osvetu

Serija *Vikinzi* na ispravan način prikazuje pravosudni sustav skandinavskog društva. Neovisno o pogrešnom opisu *jarla* Haraldssona kao samovoljnog poglavara, mnoge su pojedinosti prikazane u skladu s povijesnim podacima. U četvrtoj epizodi Knut, uhoda *jarla* Haraldssona, poslan s Ragnarovom posadom u Englesku, pokušava silovati Lagerthu. Ona ga ubija te priznaje ubojstvo u samoobrani grupi ratnika s kojima je doputovala. Po povratku kući, Ragnar preuzima krivnju za ubojstvo koje je počinila, priznajući ga na lokalnom okupljanju. *Jarl* sumnja u istinitost njihove priče, želeći po svaku cijenu osuditi Ragnara za hladnokrvno umorstvo. Situaciju spašava njegov brat Rollo kada izjavljuje kako je svjedočio ubojstvu iz časti, zakonski opravdanom. Ragnar je oslobođen krivnje.

Zakon je određivao izričito pravo ubojstva u slučaju silovanja ikojeg ženskog člana obitelji, uključujući žene koje nisu bile u krvnom srodstvu s ostatkom obitelji, poput pomajki ili pokćerki. Moralo je biti učinjeno u vremenu i mjestu događaja. Ubojstvo u ime osvete je bilo dopušteno, ali su zakoni prava na ubojstvo (*vígt*) ograničavali

53 Nurmman, Schulze, Verhulsdonk, *The Vikings recreated in colour photographs*, 70.

54 Holman, *Historical Dictionary of the Vikings*, 155.

vremenom, mjestom i osobom. Udarci koji nisu ostavili posljedice su morali biti osvećeni u vremenu i mjestu kada su se dogodili. Oni koji su ostavili posljedice, odnosno ozlijede ili uzrokovali krvarenje, su mogli biti osvećeni u bilo kojem trenutku do idućeg ljetnog okupljanja. Pravo na osvetu je pripadalo osobi koja je bila ozlijeđena ili njenoj pratnji. Ako osveta nije bila izvršena prije althinga, pravo se ukidalo. Svaka osvetnička akcija nakon toga se smatrala nezakonitom radnjom koja se kažnjavala.⁵⁵ Ubojstvo počinjeno iz časti se moralo javno priznati. Ispravno funkcioniranje pravnog sustava zahtijevalo je da se spor rješava otvoreno. Ako je neka nepravda učinjena u tajnosti, zakoni su je podvrgavali racionalnom ispitivanju. Postojali su i slučajevi kada su se ispitivanja oslanjala na iracionalnim otkrićima, saznanjima dobivenih iz snova, proricanja, vraćanja ili čarobnjaštva. Počinjenje zločina u tajnosti osobito se obeshrabrivalo, kako u neformalno usvojenim normama, tako i samom zakonu. Ubojstvo koje nije bilo ispravno izvršeno ili najavljeno tumačeno je kao hladnokrvno, tajno umorstvo. Iako su oba čina mogla rezultirati istom kaznom, stavljanjem izvan zakona, u slučaju tajnog umorstva ubojica bi bio lišen prava da postavi obranu ili opravda čin.⁵⁶

Općenito, Islandani su svađe i sporove rješavali po modelu ravnoteže i reciprociteta. Središnji pojam se odnosio na vraćanje ili otplatu, izražavan kroz pojmove *launa* (vratiti, nagraditi), *gjalda* (vratiti, platiti) i *gefa* (dati). Primjerice, koplje bačeno na nekoga je *dar* koji zahtijeva vraćanje u vidu lomljenja kostiju ili uvreda. Zaprimljeni *darovi* su osobu činili dužnikom, očekivala se naknada ili vraćanje. U svijetu osвете, to su bili dugovi krvi.⁵⁷ Etnografska literatura i antropološka tipologija nasilja potvrđuju kako su svađa i osveta vršene između ljudi jednakog statusa i bogatstva. Iako formalno nisu postojali u kontekstu različitih društvenih slojeva, ne znači kako ih nije ni bilo. Takva vrsta sukoba različito je percipirana. Na primjer, rob se nije sukobljavao s gospodarom, ali ga je mogao ubiti u osveti za učinjenu nepravdu, nakon čega bi i sam bio ubijen, možda i mučen, a spor smatran riješenim. Poglavar je također mogao opustošiti poljoprivrednikovu zemlju, što ne znači da bi se poljodjelac osvećivao. Neravnoteža moći značila je kako se zemljoradnik mora pomiriti s gubitcima, osim ako ne bi nagovorio drugog poglavara da ga osveti. Time se osveta provodila između ljudi jednakog statusa. U sporu je svaka sukobljena strana morala procijeniti je li neprijatelj vrijedan uvrede ili osвете. Netko je mogao biti zadovoljan samo oduzimanjem časti onome tko ju je mogao izgubiti.⁵⁸ Osveta je bila društveno uvjetovana. Mogao se javiti problem kod svakog novog zločina, ponešto drukčijeg od izvornog nedjela te izazvati nove sukobe s različitim grupacijama, pružajući poticaj za daljnje širenje spora.⁵⁹ Kada su se trebale platiti kazne (*mansbot*) za počinjeni zločin, računale su se u odnosu na žrtvin društveni položaj. Islandske sage su pune detalja

55 William Ian Miller, *Bloodtaking and Peacemaking: Feud, Law and Society in Saga Iceland* (Chicago: The University of Chicago Press, 1990.), 192.

56 Miller, *Bloodtaking and Peacemaking*, 249.

57 Ibid., 182.

58 Ibid., 185.

59 Ibid., 187.

koji naglašavaju dužnost ljudi da štite i osvećuju članove svoje obitelji. Ultimativna kazna je bila stavljanje izvan zakona, a ubojstvom zločinca učinjena usluga društvu.⁶⁰ Ubojice bi očekivali kako će njihove žrtve biti osvećene, stoga su ponekad poduzimali preventivne mjere, poput ubojstva braće od kojih je samo s jednim bio u sporu, ali drugome nije mogao vjerovati zahvaljujući nepravdi koju mu je nanio, očekujući krvnu osvetu.⁶¹ Osobito sramotan čin bio je ubiti nekog na spavanju (*skammarvíg*). Međutim, to nije nužno sprečavalo osvetnika da probudi žrtvu i ubije je prije no što se stigla naoružati. Sage iz kojih se ovo doznaje ne nude moralan sud o tome.

U kojoj su mjeri bila zastupljena mučenja? Ovisi o sagi. U nekima se pojavljuju, u drugima ne. U sagi *Sturlunga* može se naići na poneko sakaćenje, odsijecanje udova ili kastracija. U sagama u kojima se opisuju mučenja otkrivaju kako je još jedna sramotna radnja koju se žestoko osuđivalo bila *níðingsverk*, odsijecanje udova bolesnim ili starim ljudima.⁶² Arheološka istraživanja dokazuju kako su Skandinavci imali razvijen osjećaj za privatnost i vlasništvo. Ključevi i ključanice su pronalazeni u velikom broju. Najvažnija im je funkcija bila da obilježe vlasništvo. U unutrašnjosti kuće su se mogle naći škrinje koje su se također zaključavale. Osoba koja je čuvala ključ je imala posebnu odgovornost i status, uglavnom žena. Kasniji pisani izvori otkrivaju kako je krađa sa zaključana područja bila smatrana ozbiljnim prijestupom.⁶³ Nitko nije bio na nižoj razini od lopova. Tajna prisvajanja tuđe imovine često bi se otkrivala svjedočanstvima ili iskazima svjedoka, većinom susjeda.⁶⁴ Pod utjecajem kršćanstva krvna je osveta zamijenjena manje krvavim odštetama. Ipak, postojale su iznimke. *Saga o Njalu* spominje čovjeka imena Amundi, slijepca koji je, kao nezakonit sin, tražio naknadu za ubojstvo oca. Ubojica Lyting odbio mu je platiti, tvrdeći kako je već platio njegovom djedu i braći. Amundi se u ljutnji obratio ubojici tvrdeći da ne razumije kako Bog ne vidi koliko ga je time pogodio u srce te bi dobio naknadu za očevu smrt da su mu oči izlječene. Na kraju zaziva Boga da odluči za njih. Ostatak sage govori kako je na odlasku Amundi progledao i rekao: „Slava Bogu, mom Gospodinu. Njegova volja je otkrivena!” Nakon što je ubio Lytinga sjekirom, oči su mu se ponovno zatvorile. Ostao je slijep do kraja života. Za sagu se vjeruje kako je napisana kratko nakon preobraćenja na kršćanstvo pa je moguće kako se time prikazuje da su u novu vjeru bile unesene neke prilagodbe, kao što je bio slučaj s privatnim štovanjem poganstva.⁶⁵

4.4. Svakodnevni život i običaji

Tijekom čitave prve sezone serije *Vikinzi* gledatelji otkrivaju detalje iz svakodnevnog života skandinavskog društva. U mnogim epizodama mogu se vidjeti različite uobi-

60 Holman, *Historical Dictionary of the Vikings*, 154. – 155.

61 Miller, *Bloodtaking and Peacemaking*, 190.

62 Ibid., 196.

63 Else Roesdahl, Preben Sørensen, “Viking culture”, u *The Cambridge History of Scandinavia. Volume 1: Prehistory to 1520*, ur. Knut Helle (Cambridge: Cambridge University Press, 2008.), 128.

64 Miller, *Bloodtaking and Peacemaking*, 250.

65 Ibid., 190. – 191.

čajane radnje, od trgovanja i rada na farmi do različitih kućanskih aktivnosti vezanih uz ognjište te povezanost ljudi s bogovima i narodnim običajima.

Mnoštvo moćnih bogova je utjecalo na različite aspekte života. Religija je bila čvrsto utkana u život i kulturu, a religijski pojmovi upleteni u svaki aspekt života do te mjere da su gotovo svi činovi bili religijski. Imena mjesta, rune i rezbarije na runskim spomenicima predstavljaju autentične svjedoke štovanja različitih bogova.⁶⁶ Stari vikinški bogovi nisu imali moćne svećenike koji su provodili njihovu riječ. Religijska uvjerenja su bila utkana u svakodnevni život, a obredi se izvodili na otvorenome. Štovali su proroke i proročice, vjerovali u magiju, različita mitska bića, divove, patuljke, proricanja. Religija je veličana hrabrošću, karakterizira društvo ratnika. Bogovi su moćni i slični onima koji su ih stvarali – nasilni, vatreni, strastveni. Pokazivali su kvalitete koje su Skandinavci cijenili – brutalnost, ljutnju, požudu, humor te cijenjene vrline hrabrosti, snage i lukavstva. Tri glavna boga vikinškog kozmosa bili su Thor, Odin i Frey.⁶⁷ Bogovi su se brinuli za *oett*, obiteljske interese i časti te zemlju. Pomagali su vladaru da održava mir i brinuli se o žetvi. Smatralo ih se prijateljima i pokroviteljima kojima se dugovalo. Istodobno, od njih su primana prava. Ljudi su u vjerovanjima bili dosljedni, ali ako bi se bog pokazao manje korisnim no što je čovjek očekivao, vjernik ga se mogao javno odreći. Kulturni obredi bili su dio rutine svakodnevnog života.⁶⁸ Svećeničku ulogu je mogao imati poglavar ili glava obitelji. Na Islandu su lokalni poglavari imali posebnu važnost – nazivani su imenom *godar* (božji).⁶⁹ Na seoskim imanjima kulturne su aktivnosti vodili poljoprivrednik i njegova supruga. Vjernici su održavali *blót*, žrtvenu gozbu za bogove. *Blót* se često spominje u sagama. Uz aluzije na *álfablót* – žrtvi vilenjacima i patuljcima spominjanih u *Kromáks sagi* i *dísablót* – žrtvi nekoj vrsti ženskog duha ili polubožice u *Víga-Glúms sagi* te *Egils sagi*, normalni oblici žrtvi koje se spominju su žrtve bogovima. Najuobičajeniji oblik žrtve bila je hrana – životinjska žrtva nakon koje bi žrtvovana životinja bila pojedena. U *Heimskringli* Snorri Sturluson opisuje žrtvovanje u Norveškoj. *Jarl* Sigurðr silno je volio prinošenje žrtava, a običaj je prema tradiciji održavao u Þrándheimru. Svi seljaci su morali biti prisutni. Tijekom svečanosti brinuli su se o smještaju i prehrani. Ubijali su različite životinje, a krv prikupljali u posebne zdjele. Njome su škropili oltare i zidove, a kao škropilo korištene su grane. Kotlovi su visjeli iznad velike vatre. Poglavar koji je organizirao žrtvu je blagoslovio pehare. Prvi se pio u čast bogu *Óðinnu*, drugi u čast *Njörðru* i *Freyru* za dobru žetvu i mir. Idući se ispijao *bragafull*, pehar za poglavicu. Naposljetku se ispijao *minni*, pehar u spomen mrtvima. Zdravice se često spominju u sagama. Vjerojatno su bile bitan dio žrtvenih obreda. Zahvaljujući arheologiji, zna se kako je normalna žrtva potjecala od životinja, konja i pasa te stoke. Krajnji oblik žrtve je bila ljudska žrtva, vjerojatno namijenjena bogu Odinu. Uobičajen oblik žrtve je bilo vješanje i probadanje strijelom. Ljudske žrtve su se prinosile na velikoj žrtvenoj svečanosti u Uppsali, održavanoj svakih devet

66 Holman, *Historical Dictionary of the Vikings*, 129. – 130.

67 Yves Cohat, *The Vikings: Lords of the Seas* (London: Thames & Hudson, 1992.), 105. – 106.

68 Cohat, *The Vikings*, 110.

69 Ibid., 112.

godina. Prema Adamu od Bremena (oko 1070.), žrtvovano je po devet muškaraca svake vrste, a tijela im obješena u šumarku; psi i konji visjeli su pokraj ljudi.⁷⁰

U osmoj epizodi glavni junaci serije se nađu u Götalandu, grofoviji švedskog *jarla* Borgia. Došavši kao poslanici danskog kralja Horika radi pregovora koji su se doticali spora oko zemlje na koju su oba moćnika polagali prava, promrzli i gladni se žale kako *jarl* Borg „ne zna se ophoditi prema gostima”. Nije im ponudio suhu odjeću, niti mjesto za svojim stolom. Zbirka pjesama iz vikinškog doba *Hävamål* (*High One's Speech; Riječi Odina*) govori kako bi gost kod vikinškog domaćina za stolom uvijek našao vodu, ručnik i srčanu dobrodošlicu, a u nastavku savjetuje kako bi pojedinac uvijek trebao „biti svjež”.⁷¹ U kompilaciji od 160 stihova, njih 80 savjetuje čitatelja kako voditi život. Putnici su savjetovani da uvijek budu na oprezu, drže oružje pri ruci, a u gostima ne pričaju, jedu ili piju previše te ne ostanu dulje od svoje dobrodošlice.⁷² Darežljivost hranom osobito je hvaljena u epitaforma švedskih runskih spomenika. Velikodušnost je bila cijenjena vrlina. Pojedinac nije znao kada će ovisiti o gostoljubivosti i pomoći drugih ljudi jer nije bila rijetkost da ih na putovanjima zadrži loše vrijeme ili su bili prisiljeni prezimiti daleko od kuće.⁷³

U šestoj epizodi serije *Vikinzi jarl* Haraldsson pogiba u dvoboju s Ragnarom. Na dvoboj je izazvan nakon što mu je u prethodnoj, petoj epizodi, *jarl* opustošio farmu. Na pogrebu je *jarlovo* tijelo položeno na brod, a uz njegovo je spaljeno i tijelo ropkinje koja se dobrovoljno javila kao gospodareva pratnja u zagrobnom životu. Uz opis pogrebne prakse, detaljno su prikazani običaji koji su ropkinju pripremali za skorbu smrt. Prikaz se temelji na opisu pretkršćanskog skandinavskog ukopa iz 922. na rijeci Volgi u Rusiji što ga je ostavio arapski putopisac Ibn Fadlān (10. stoljeće): „Čuo sam jednoga dana kako je jedan od njihovih poglavica mrtav. Položili su ga u grob i prekrili na deset dana dok su pripremali njegovu odjeću. Čine sljedeće: za siromašna čovjeka izrade mali brod, polože ga u njega i spale. No ako je čovjek bogat, skupe njegovo bogatstvo i podijele ga na tri dijela. Jedan dio je za njegovu obitelj, jedan za pribavljanje odjeće za njega, a treći za vareno piće koje piju na dan na koji će ropkinja biti ubijena i pokopana s gospodarom. Kada je poglavica mrtav, ropkinje i robove upitaju tko će umrijeti s njime. Jedno od njih se javlja. Kada je došao dan na koji je mrtav čovjek trebao biti spaljen s robom, otišao sam do rijeke gdje je ležao brod. Ropkinja koja se javila da bude ubijena hodala je od jednog šatora do drugog, a muškarac iz svakog šatora imao je odnos s njome uz riječi: ‘Reci svome gospodaru da sam ovo učinio iz ljubavi prema njemu!’”⁷⁴

70 Maček, Pálsson, Simek, *Staronordijska mitologija i književnost*, 114. – 115.

71 Graham-Campbell, *The Viking World*, 119.

72 Holman, *Historical Dictionary of the Vikings*, 153.

73 Graham-Campbell, *The Viking World*, 126.

74 Holman, *Historical Dictionary of the Vikings*, 127-128. Hrvatski je prijevod učinjen prema engleskom.

4.5. Ragnar Lóðbrók

Jedna od upitnih povijesnih interpretacija u seriji *Vikinzi* tiče se glavnog junaka, Ragnara Lóðbróka. Lik Ragnara se pojavljuje u različitim izvorima – *Anglosaskim kronikama*, *Sagi o Ragnaru Lóðbróku*, *sagi Völsunga*, *Sagi o Ragnarovim sinovima*, poemi *Ragnarsdrápa* (*Ragnarova pjesan*) pripisanoj Bragi Boddasonu u 9. stoljeća, poemi *Krákumál* (*Vranin zbor*), *Povijesti Danaca* kršćanskog kroničara Saksona Gramatika iz 12. stoljeća i drugdje. *Franački anali* ili *Anali Sv. Bertina* bilježe ime „Reginheri” (latinski oblik imena Ragnar), vođu vikinškog napada na Pariz 945.⁷⁵ Prema tradiciji, Ragnar Lóðbrók, odnosno *Otrcanih Hlača*, bio je legendarni Viking koji je nadimak navodno dobio zbog hlača izrađenih od životinjske kože. Nosio ih je kao zaštitu tijekom bitke protiv dvije divovske zmije. Redovnik Vilim iz Jumiègesa (11. stoljeće) prvi spominje Lóðbróka, zabilježivši da je bio anglosaski kralj i otac Björna Željeznog. Prognavši sina, nametnuo mu je život pljačkaša. Deveta knjiga *Povijesti Danaca* Saksona Gramatika (12./13. stoljeće) opisuje Ragnara kao rođaka danskog kralja Godfreda u 9. stoljeću. U istom djelu zabilježeno je da mu je prva supruga bila Laðgerða, od koje se kasnije razveo. Za novu ženu je uzeo švedsku princezu Þórau, čiji je otac htio nagraditi Ragnara jer je ubio zmije.⁷⁶ Ova je legenda u seriji *Vikinzi* izmijenjena. U prvoj epizodi Ragnar sinu Björnu govori kako je suprugu Laðgerðu osvojio ubivši dva medvjeda.

U *sagi Völsunga* povezivan je s Laðgerdom i kraljicom Aslaug. Prema *Sagi o Ragnaru Lóðbróku*, pisanoj u 13. stoljeću, Aslaug je bila kćerka Sigurda Zmajubojice i valkire Brynhilde.⁷⁷ Ista saga bilježi kako je sam Ragnar bio sin Sigurda (*bringr*, drugi danski kralj) i Alfrid. Nakon što mu je umrla majka, njegov otac je zatražio ruku princeze Jutlanda, Afsol. Njezina obitelj tome se usprotivila, ali ih je Sigurd porazio u borbi. Afsolin otac je izjavio kako će je radije izgubiti u korist Valhalle nego Sigurdovu pa je princezi dao šalicu otrova. Sigurd nije mogao živjeti bez žene koju voli. Naložio je da se njezino tijelo položi na pogrebnu lomaču na najboljem brodu te se, kad je brod bio oslobođen vezova, trkom i sâm ukrcao, nasmrt se probovši. Saga *Krákumál*, vjerojatno napisana na Islandu u 12. stoljeću, bilježi kako je Ragnar opjevao vlastitu smrt. Doživjevši brodolom na obali Northumbrije, sukobio se s anglosaskom vojskom. Većina njegovih ljudi je poginula. Northumbrijski kralj Aella (Ælla) zarobio je Ragnara, naredivši da ga bace u jamu ispunjenu zmijama otrovnicama. Prije smrti, Ragnar je ponosno izjavio kako će uskoro biti u Valhalli, izrazivši uvjerenje kako će njegovu smrt krvlju osvetiti njegovi sinovi, što se i obistinilo.⁷⁸ Sinovi Ivar Beskosni, Björn Željezni, Halfdan i Ubba izvršili su napad u Engleskoj i ubili Ællu metodom krvavog orla (*blóðörn*). Ivar i Halfdan povelili su *veliku vojsku* koja je 865. stigla u

75 Rory McTurk, “Ragnarr Lodbrok in the Irish Annals?”, u *Proceedings of the Seventh Viking Congress. Dublin 15-21 August 1973*, ur. Bo Almqvist, David Greene (Dublin: Royal Irish Academy, 1976.), 93. – 98.

76 Holman, *Historical Dictionary of the Vikings*, 220.

77 Ibid., 220.

78 Ibid., 220.

Englesku i pokrenula nesmiljenu ofenzivu protiv Yorka, ubivši dva njihova kralja i zaposjevši ostatke grada. Iako su mu sinovi stvarne povijesne ličnosti, ne postoje dokazi kako je sam Ragnar ikada živio. Čini se kako je utjelovljivao nekoliko različitih povijesnih osoba te bio plod literarne mašte.⁷⁹

Iduće se veliko pitanje dotiče navodne krvne veze između dvaju glavnih junaka serije, Ragnara i njegova brata Rolla. Rolon (Hrolf; Hrólfr; Rolf; Rollon; Rou) živio je između 860. i 932., a smatran je skandinavskim utemeljiteljem Normandije. U francuskim izvorima je bilježeno kako je bio Danac, ali u Snorrijevoj *Heimskringli* naveden je kao sin Norvežana Rögnvalda od Mørea. Norvešku je napustio nakon što ga je kralj Harald Ljepokosi prognao. Kako bi tvrdnja išla njemu u prilog, Snorri citira stih koji je skladala Rolonova majka Hild, žaleći zbog njegova izgnanstva. Većina povjesničara također smatra da je vjerojatno bio Norvežanin.⁸⁰ Čak i ako se prihvati tumačenje kako su Danac Ragnar kao sumnjiva povijesna figura i Norvežanin Rolon bili braća, jednostavno nije moguće da su zajedno izvršili napad na Lindisfarne 793. jer Rolon još nije bio rođen. Valja također istaknuti kako su u prvoj sezoni serije *Vikinzi* na samom početku bilježene godine koje su označavale stvarni povijesni događaj i mjesto pohoda, dok se u kasnijim epizodama te godine gube jer je sve teže uvjerljivo povezati određeni događaj s povijesnom ličnosti. Također, čini se kako junak serije ne stari. Događaji koji prikazuju napad na Lindisfarne (793.) u prvoj i napad na Pariz (845.) u trećoj sezoni sugeriraju kako se Ragnar borio kao starac u kasnim sedamdesetim ili ranim osamdesetim godinama života. Ovaj sud može se donijeti na osnovi toga što u prvoj epizodi iste godine kada vrši napad na Lindisfarne, Ragnar na lokalnu skupštinu prvi put vodi sina Björna koji je tada navršio dvanaest godina.

5. Vikinzi – divljaci ili junaci?

Izvan akademskih krugova prikazi Vikinga se u popularnoj kulturi u mnogočemu razlikuju. Raniji opisi su se fokusirali na prikaze barbara, a tijekom 20. stoljeća doživjeli su znatnu promjenu u kojoj je modernije obraćati im se kao gnjevnim, ali neshvaćenim žrtvama kršćanske represije te kao narodu čije je djelovanje predstavljalo uobičajene aktivnosti u doba *mračnog* srednjeg vijeka.⁸¹ Početne prikaze Vikinga obilježio je događaj opisan u *Anglosaskim kronikama*. Strašno znamenje izraženo je strahom od apokalipse, s uključenim fantastičnim vremenskim pojavama, zmajevima i, najgorem od svega, poganima. Neovisno o tome jesu li bile irskog, engleskog ili franačkog porijekla, sve kronike su Vikinge bez iznimke opisivale kao pogane i divlje gusare.⁸²

79 Ibid., 220; McTurk, "Ragnarr Lodbrok in the Irish Annals?", 93 i dalje.

80 Holman, *Historical Dictionary of the Vikings*, 227.

81 Dupree, *Medievalism and Others*, 76.

82 Ibid., 81.

Nesumnjivo, interpretacije potkraj 20. stoljeća u mnogočemu su pozitivnije, ali pitanje koje osobine Vikinge čine *pozitivcima* i dalje ne pobuđuje isti odgovor. Posljednjih nekoliko desetljeća prošloga stoljeća vidljiva je tendencija naglašavanja konstruktivnih aspekata skandinavske kulture: seoska i gradska svakodnevica, doprinos ekonomskom razvoju Europe tijekom vikinškog doba, živost i svježina skandinavske vizualne umjetnosti. Miroljubivi elementi postaju sve zastupljeniji u odnosu na ranije naglašavan ratnički aspekt.⁸³ Ideja slobode odigrala je najvažniju ulogu u statusu Vikinga kao junaka. Može se naći u islandskim sagama koje opisuju kako su Island osnovali odvažni ljudi otplovivši u novi život i stvorivši slobodno društvo, umjesto da se pokore tiraniji norveškog kralja. Vikinzi se time uklapaju u koncept germanskih naroda kao osnivača demokracije, na što su se ugledali mnogi europski narodi tijekom potrage za vlastitim nacionalnim identitetima. Većina nacija koje su se pozivale na nordijsko podrijetlo koristile su se argumentom o slobodnim precima kako bi opravdale svoju veličinu i naslijeđena prava.⁸⁴ Neovisno o tome promatra li ih se kao divljake ili junake, jedno je sigurno – Vikinzi su dio današnje svakodnevice. Dok su prije tisuću godina suvremenima tjerovali strah u kosti, danas predstavljaju turističke atrakcije. Pojavljuju se u muzejima, na festivalima, baštinskim lokalitetima, stripovima, književnosti, filmovima, dječjim povijesnim knjigama, glazbi i drugdje. Dok su iz povijesti plovili u carstvo legendi, Vikinzi su se smjestili u žarište akademskih kontroverzi. Među znanstvenicima se i danas lome koplja oko ispravnih interpretacija prošlosti Vikinga. No Vikinzi su postali omiljeni dio popularne kulture jer ih se doživljava suvremenima, što utječe i na znanstvenu produkciju pa je sve više radova koji sadrže riječ *Viking* u naslovu. Iako neprekidna potražnja za takvim radovima pomaže pri proučavanju njihove prošlosti, znanstvenici nerijetko izražavaju nelagodu kada je riječ o popularnim predodžbama, a posljedično i čestim pogrešnim interpretacijama.⁸⁵ Ponekad je i stručnjacima teško zadržati objektivnost u vezi s Vikinzima. Povjesničar i arheolog Neil Oliver u djelu *Vikinzi* bilježi kako „neovisno o tome koliko snažno težim objektivnosti i znanstvenom pristupu proučavanja doba koje nosi njihovo ime, nikada nisam uspio izbjeći ushićenje izazvano riječju *Viking*“.⁸⁶

6. Zaključna razmatranja

Govoreći o povijesnoj ispravnosti povijesnih filmova, valja još jednom istaknuti kako su svi kinematografski radovi *umjetnička djela*. Svi u većoj ili manjoj mjeri uključuju fikciju. Čak ni dokumentarni filmovi nisu potpuno oslobođeni odstupanja od povijesne činjeničnosti. Dokumentarnim se filmovima može manipulirati na jednak način kao i igranima. Pogrešno je oslanjati se na pretpostavku kako su potpuno povijesno ispravni.

83 Service, *Popular Vikings*, 5.

84 Ibid., 195.

85 Ibid., 4.

86 Neil Oliver, *Vikinzi* (London: Phoenix, 2012.), XVIII.

Svaki pokušaj portretiranja Vikinga slijedi određene stereotipe. Pritom se ne može reći da takva vrsta prikaza nije ispravna jer ne odgovara gledištu profesionalnih povjesničara. Ovdje je na djelu korištenje određenih značajki koje publika prepoznaje karakterističnima za određeno razdoblje, a koji su preduboko ukorijenjeni u zamišljaje gledatelja ili čitatelja da bi bili olako napušteni. To je ono što gledatelji *očekuju*. Uprizorenje određenih povijesnih razdoblja i ličnosti zahtijeva opetovano korištenje raspoznatljivih elemenata kako bi se jasno dalo publici do znanja o čemu je riječ, u skladu s njihovim vlastitim predodžbama. Čak i ako je na stvari nešto poput povijesno neispravnog prikaza kacige s rogovima, to ipak omogućuje da gledatelji prepoznaju lik skandinavskog ratnika ili Vikinga. Ovo nije ograničeno samo na kinematografske prikaze, nego je svojstveno i za ostale vrste umjetnosti.

Dramska serija *Vikinzi* po svemu utjelovljuje iskazane aspekte. Štoviše, ona je znatno pridonijela i održavanju stanovite vikinške mističnosti i pustolovnog aspekta njihove kulture, elemenata koji su u osnovi interesa koje za Vikinge gaji javnost, a što bi mogao ugroziti napredak znanstvenih spoznaja o vikinškoj svakodnevnici. Serija svoju priču gradi na nekim povijesnim neispravnostima, ali ne može se reći kako je u potpunosti povijesno neispravna. Kako se čini, tvorcima serije više su napora uložili u povijesnu ispravnost detalja prije nego u cjelokupnu radnju. U oblikovanju kinematografskog prikaza koristili su se raznim povijesnim izvorima, uključujući i mitove, te historiografskim podacima. Pored naglaska na ratništvo, nudi se i prikaz svakodnevice skandinavskog društva tijekom vikinškog doba, u vezi s čijom je povijesnom ispravnošću vođena velika brigada. Naprotiv, pojedini događaji i ličnosti poznati iz povijesnih izvora prilagođeni su dramaturškim potrebama serije. I jedno i drugo ima svoju svrhu te može biti iskoristivo u nastavi povijesti, nudeći priliku da se učenike potakne da istražuju povijesne ispravnosti i neispravnosti u prikazu, ali i da raspravljaju o stereotipima i anakronizmima, čime osvještavaju kako naš pogled na prošlost i njezinu interpretaciju nezaobilazno utječu na naša vlastita iskustva i predodžbe.

Literatura:

- Allan, Tony. *Vikinzi*. Zagreb: 24 sata, 2001.
- Bernau, Anke, Bettina Bildhauer, ur. *Medieval Film*. Manchester: Manchester UP, 2009.
- Bildhauer, Bettina. *Filming the Middle Ages*. London: Reaktion Books, 2011.
- Jan Bill, „Ships and seamanship“, u *The Oxford Illustrated History of the Vikings*, ur. Peter Sawyer, 182-201. Oxford New York: Oxford UP.
- Bretèque, François Amy de la. *Le Moyen Âge au cinéma. Panorama historique et artistique*. Pariz: Armand Colin, 2015.
- Breton, Justine. *Un Moyen Âge en clair-obscur: le médiévalisme dans les séries télévisées*. Tours: Presses universitaires François-Rabelais, 2022.
- Brown, Harry. „Plastic Pagans: Viking Human Sacrifice in Film and Television.“ *Studies in Medievalism* 23 (2014.): 107-121.
- Burt, Richard. *Medieval and Early Modern Film and Media*. Palgrave MacMillan, 2008.

- Byock, Jesse. "The Icelandic Althing: Dawn of Parliamentary Democracy". U *Heritage and Identity: Shaping the Nations of the North*, ur. J. M. Fladmark, 1-18. Donhead St. Mary, Shaftesbury: Donhead, 2002.
- Clements, Pam. "Authenticity". U *Medievalism: Key Critical Terms*, ur. Elizabeth Emery, Richard Utz, 19-26. Cambridge: D. S. Brewer, 2017.
- Cohat, Yves. *The Vikings: Lords of the Seas*. London: Thames & Hudson, 1992.
- D'Arcens, Louise. "Introduction: medievalism: scope and complexity". U *The Cambridge Companion to Medievalism*, ur. Louise D'Arcens, 1-13. Cambridge: Cambridge University Press, 2016.
- Dahm, Murray. "Hollywood's Favourite Viking: Ragnar Lodbrok." *Medieval Warfare* 7.1 (2017.): 54-55.
- Dahm, Murray. "More Norsemen on Film: Blood, Guts, and Vikings." *Medieval Warfare* 8.4 (2018.): 54-57.
- Dupree, Marvin Lee. *Medievalism and Others: Exploring Knights and Vikings at the Movies*. MA Thesis, University of Utrecht, 2014.
- Elliott, Andrew B. R. *Remaking the Middle Ages: The Methods of Cinema and History in Portraying the Medieval World*. Jefferson, North Carolina-London: McFarland, 2011.
- Emery, Elizabeth, Richard Utz. "Making Medievalism: A Critical Overview". U *Medievalism: Key Critical Terms*, ur. Elizabeth Emery, Richard Utz, 1-10. Cambridge: D. S. Brewer, 2017.
- Finke, Laurie, Martin B. Shichtman. *Cinematic Illuminations: The Middle Ages on Film*. Baltimore: The Johns Hopkins UP, 2009.
- Graham-Campbell, James. *The Viking World*. London: Frances Lincoln Edition, 2001.
- Hardwick, Paul, Kate Lister, ur. *Vikings and the Vikings: Essays on Television's History Channel Series*. Jefferson: McFarland, 2019.
- Harty, Kevin J. *The Reel Middle Ages: American, Western and Eastern European, Middle Eastern and Asian Films About Medieval Europe*. Jefferson: McFarland, 1999., 2006.
- Harty, Kevin J., ur. *The Vikings on Film: Essays on Depictions of the Nordic Middle Ages*. Jefferson: McFarland, 2011.
- Harty, Kevin J. Introduction: "Save Us, O Lord, from the Fury of the Northmen"; or, "Do You Know What's in Your Wallet". U *The Vikings on Film: Essays on Depictions of the Nordic Middle Ages*, ur. Kevin J. Harty, 3-7. Jefferson: McFarland, 2011.
- Harty, Kevin J., ur., *Medieval Women on Film: Essays on Gender, Cinema and History*. Jefferson: McFarland, 2020.
- Haydock, Nickolas. *Movie Medievalism: The Imaginary Middle Ages*. Jefferson: McFarland 2008.
- Holman, Katherine. *Historical Dictionary of the Vikings*. Oxford: Scarecrow Press, Inc., 2003.
- Holman, Katherine. *The Northern Conquest – Vikings in Britain and Ireland*. Oxford: Signal, 2007.
- Kawa-Topor, Xavier, ur. *Le Moyen Âge vu par le cinéma européen*. Conques-en-Rouergue: Centre européen d'Art et de Civilisation Médiévale, 2001.
- Kelly, Keith A. "Beyond Historical Accuracy: A Postmodern View of Movies and Medievalism". *Perspicuitas* 6. 2. 2024., 1-19, URL: https://www.uni-due.de/imperia/md/content/perspicuitas/kelly_beyondhistoricalaccuracy.pdf (pristup ostvaren 28. 9. 2023.)
- Kiening, Christian, Heinrich Adolf, ur. *Mittelalter im Film*. Berlin-New York: Walter de Gruyter, 2006.

- La Bretèque, Amy de. *L'imaginaire Médiéval Dans Le Cinéma Occidental*. Paris: Champion, 2004.
- Maček, Dora. *Islandske sage i priče*. Zagreb: Nakladni zavod Matice hrvatske, 1988.
- Maček, Dora, Herman Pálsson, Rudolf Simek. *Staronordijska mitologija i književnost*. Zagreb: ArTresor naklada, 2003.
- Marshall, David W. *Mass Market Medieval: Essays on the Middle Ages in Popular Culture*. Jefferson, North Carolina-London: McFarland & Company, Inc., 2007.
- McTurk, Rory. "Ragnarr Lodbrok in the Irish Annals?" U *Proceedings of the Seventh Viking Congress. Dublin 15-21 August 1973*, ur. Bo Almqvist, David Greene, 93-123. Dublin: Royal Irish Academy, 1976.
- Miller, William Ian. *Bloodtaking and Peacemaking: Feud, Law and Society in Saga Iceland*. Chicago: The University of Chicago Press, 1990.
- Moody, Theodore William, Francis Xavier Martin, ur. *Povijest Irske*. Zagreb: Grapa, 2003.
- Nurmann, Britta, Carl Schulze, Torsten Verhulsdonk. *The Vikings recreated in colour photographs*. Ramsbury: The Crowood Press Ltd., 1999.
- Oliver, Neil. *Vikings*. London: Phoenix, 2012.
- Ramirez, Bruno. *Inside the historical film*. Montreal-Kingston: McGill-Queen's UP, 2014.
- Rodger, Nicholas A. M. "Cnut's Geld and the Size of Danish Ships". *The English Historical Review* 110 (1995.), 392-403.
- Roesdahl, Else Preben Sørensen, "Viking culture". U *The Cambridge History of Scandinavia. Volume 1: Prehistory to 1520*, ur. Knut Helle, 121-146. Cambridge: Cambridge University Press, 2008.
- Rosenstone, Robert A. *History on Film / Film on History*. London: Pearson Education Limited, 2006.
- Rosenstone, Robert A. "The History Film as a Mode of Historical Thought". U *A Companion to the Historical Film*, ur. Robert A. Rosenstone, Constantin Parvulescu, 71-87. Malden-Oxford: Wiley-Blackwell.
- Service, Alexandra. *Popular Vikings: Constructions of Viking Identity in Twentieth Century Britain*. PhD thesis, Centre for Medieval Studies, University of York, 1998.
- Stubbs, Jonathan. *Historical Film. A Critical Introduction*. London: Bloomsbury, 2013.
- Sturtevant, Paul B. *Based on a true history? The impact of popular "Medieval Film" on the public understanding of the Middle Ages*. Leeds: Institute for Medieval studies and Centre for World Cinemas, 2010.
- Trevelyan, George Macaulay. *Povijest Engleske*. Zagreb: Kultura, 1956.
- Turković, Hrvoje. „Kad je film povijesni? – Mehanizmi razlučivanja povijesnoga filma.” U Isti, *Film: zabava, žanr, stil*, Zagreb: Hrvatski filmski savez, Zagreb 2005., 159-183.
- Watkins, Folo L. *Medieval Movies: Films Depicting the Viking Age*. Urbana, Illinois: Folump Enterprises, 2015.
- Young, Helen, Kavita Mudan Finn. *Global Medievalism. An Introduction*. Cambridge: Cambridge University Press, 2022.

Internetski izvori:

- „Forši niste znali”, *Glas Istre.br* (14. 2. 2012.), URL: <http://www.glasistre.hr/vijesti/zanimljivosti/forsi-niste-znali--369600> (posjet 17. 5. 2016.)
- Internet Movie Database (IMDb)*, *Vikings, TV Series 2013-2020*, URL: https://www.imdb.com/title/tt2306299/?ref_=nv_sr_srsq_0_tt_8_nm_0_q_vikings (posjet 28. 9. 2023.)

- Internet Movie Database (IMDb)*, *Vikings: Valhalla, TV Series, 2022*, URL: <https://www.imdb.com/title/tt11311302/> (posjet 28. 9. 2023.)
- Lindisfarne Gospels*, URL: <http://www.bl.uk/onlinegallery/sacredtexts/lindisfarne.html> (posjet 28. 9. 2023.)
- Scott Manning, *Medievalism on Screen: An Annotated Bibliography*, URL: <https://scottmanning.com/content/medievalism-on-screen-an-annotated-bibliography/>. (posjet 28. 9. 2023.)
- Vikinzi 2013.*, TV profil, <http://tvprofil.net/serije/vikings/vikinzi/sezona/1>, (posjet 10. 4. 2016.)

SUMMARY

VIKINGS – SAVAGES OR HEROES? THE HISTORICITY OF CINEMATOGRAPHIC REPRESENTATIONS ON THE EXAMPLE OF THE DRAMA SERIES VIKINGS (2013)

The paper offers an analysis of the historicity of cinematic depictions of the Scandinavian society and Vikings in the so-called Viking Age by using the example of the first season of the popular drama series *Vikings* (*Vikings*, 2013). Within the concept of medievalism, the research deals with two questions: the historical accuracy and historical authenticity, in the context of the ambivalent stereotypical depiction of Vikings as savages or as heroes, where these two representations do not mutually exclude one another. The aim is to determine whether and to what extent the film representation of history can be considered historical, assuming that there were certain artistic freedoms in the depiction of historical characters and/or events. The issue of the suitability of using film productions in history lessons as a means of visualizing historical content is also questioned in the paper.

Keywords: historical film, film medievalism, Vikings, the Viking Age, historical accuracy, historical authenticity